

кримінального процесуального законодавства та правозастосовної практики дають підстави класифікувати кримінальні процесуальні правовідносини на досудовому розслідуванні за такими критеріями: 1) завданнями кримінального провадження; 2) за джерелом регламентації; 3) за характером обов'язку; 4) за часом реалізації; 5) за змістом; 6) за об'єктом; 7) за суб'єктом.

Список використаних джерел

1. Вінниченко В. А. Поняття «кримінальні процесуальні правовідносини»: визначення поняття. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. №3. С. 185-196.

2. Назаренко Р.І. Характеристика кримінально-процесуальних відносин на початковому етапі досудового провадження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 2001. 20 с

3. Погорецький М. А., Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система: *монографія*. Х.: Арсіс, ЛТД, 2002. 160 с.

4. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: *монографія*. Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.

5. Погорецький М. А. Кримінальні процесуальні правовідносини. *Велика українська енциклопедія: у 20 т. Т. 19 : Кримінальних процес, судовострій, прокуратура, адвокатура.* / редкол.: В. Т. Нор (голова) та ін. ; Нац. Акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С. 426–429.

Єфимчук Софія Станіславівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

професор кафедри економічної безпеки
та фінансових розслідувань Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

Моргун Надія Сергіївна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень у сфері економіки

Останнім часом рівень економічної безпеки в Україні знижується, а економічна злочинність зростає. Це зумовлено сучасним технологічним та інформаційним розвитком національних економік. Тому виявлення та розслідування кримінальних правопорушень економічного спрямування стає актуальною проблемою в роботі правоохоронних органів, потребуючи нового підходу до її вирішення.

Особливостями сучасної економічної злочинності є її професіоналізм, організованість, системність, техніко-технологічна озброєність, корумпованість, політизованість. Важливою ознакою економічної злочинності є значний ступінь її латентності, що пов'язано із високим рівнем тіньової економіки.

Сучасні кримінальні правопорушення в сфері економіки характеризуються складними та особливими способами й методами їх вчинення, тому однією із головних проблем залишається підвищення професіоналізму осіб уповноважених органів розслідувати ці кримінальні правопорушення. Процес розслідування може бути ускладнений у зв'язку з тим, що кримінальні правопорушення цієї категорії можуть бути вчинені не однією особою, а групою, оскільки за своїм характером мають чітко продуманий план дій; обов'язкова наявність інтелектуального елементу вчиненого діяння; наявність декількох епізодів злочинної діяльності тощо. Особи, які вчиняють економічні злочини, нерідко володіють владними повноваженнями, перебуваючи на посаді та виконуючи свій різновид функціональних обов'язків. Тому нині виникає гостра необхідність вдосконалення алгоритму розслідування кримінальних правопорушень в економічній сфері.

На думку О. Г. Кальмана, основні риси економічної злочинності полягають у тому, що:

- 1) вони вчинюються у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності;
- 2) суб'єктами можуть бути як підприємці, так й інші особи, які сприяють виконанню господарської діяльності;
- 3) вони завдають економічної, політичної шкоди суспільству і державі;
- 4) вони спрямовані на одержання економічної вигоди;
- 5) вони вчинюються тільки навмисно;
- 6) можуть здійснюватися різноманітними засобами, передбаченими чинним кримінальним законодавством [1, с. 36].

Ще однією із особливостей цих кримінальних правопорушень можна вважати той факт, що злочинні діяння вчиняються під виглядом різного роду цивільно-правових угод, а тому ззовні вони мають вигляд цілком законних господарсько-фінансових операцій.

Як стверджує С. С. Чернявський, для розслідування економічного злочину заходи мають бути спрямовані на: використання даних оперативних підрозділів, дослідження актів ревізій, аудиторських перевірок та ін.; одержання інформації від правоохоронних і контролюючих органів [2, с. 639].

Як вважає О. В. Пчеліна, специфіка події економічного злочину полягає в тому, що він являє собою складну систему дій групи осіб, поєднаних єдиним задумом (метою). Тому під час розслідування кримінальних проваджень щодо економічних злочинів слід зважати на те, що одночасному доказуванню підлягають обставини стосовно вчинення не одного злочину, а одразу їх сукупності (комплексу).

Отже, специфіка події економічного злочину полягає в необхідності одночасного, паралельного доказування наявності сукупності (комплексу) економічних суспільно небезпечних діянь, об'єднаних єдиним задумом [3].

Особливо важливим елементом розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки є процес доказування. Він має свої особливості, зокрема:

1) порядок збору доказової інформації (тимчасовий доступ до речей та документів, який проводиться тільки на підставі ухвали слідчого судді; проведення профільних експертиз – економічних, бухгалтерських тощо);

2) різновидом доказів є специфічний вид документів фінансово-господарської діяльності, які можуть бути знищені суб'єктом господарювання;

3) встановлення злочинного умислу особи;

4) відстеження реалізації грошових коштів (майновий характер злочину);

5) визначення повноважень службових осіб.

Для пошуку доказової інформації особи уповноважених органів, які здійснюють досудове розслідування, повинні володіти знаннями у сфері економіки. Особлива увага звертається на комплекс процесуальних дій, спрямованих на збір доказів, до яких можна віднести: слідчі (розшукові) дії (допит, огляд, обшук, освідування особи, пред'явлення для впізнання, слідчий експеримент) та негласні слідчі (розшукові) дії (аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, контроль за вчиненням злочину, зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо). Разом з тим, узагальнення практики розслідування кримінальних правопорушень економічної спрямованості дозволяє виділити окремі специфічні процесуальні дії, що найчастіше застосовуються під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії. До переліку таких процесуальних дій відносяться тимчасовий доступ до речей та документів (зокрема, до тих, що містять комерційну або банківську таємницю, а також таємницю вчинення нотаріальних дій), накладення арешту на майно, призначення економічної чи почеркознавчої експертизи, а також технічної експертизи документів.

Проведення зазначених процесуальних дій зумовлено механізмом вчинення й документування кримінальних правопорушень в сфері економіки, слідова картина яких завжди знаходить відображення у відповідній фінансово-господарській документації, для вилучення якої проводиться тимчасовий доступ до речей та документів.

З огляду на поширені випадки підробок таких документів чи їх окремих реквізитів для підтвердження (спростування) випадків фальсифікацій проводяться почеркознавчі експертизи, а також технічні експертизи документів.

Питання щодо документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів вирішуються за допомогою економічної експертизи, а враховуючи корисливу спрямованість кримінальних правопорушень в сфері економіки й підвищену можливість відчуження (приховання) активів, важливим є своєчасне накладення на них арешту з метою збереження речових доказів та забезпечення можливості реального виконання покарання у вигляді конфіскації майна.

Основними завданнями технічної експертизи реквізитів документів є, зокрема: установлення фактів і способів унесення змін до документів (підчистка, травлення, дописка, переклеювання фотокарток, літер тощо) та виявлення їх первинного змісту; установлення виду та ідентифікація приладів письма за штрихами; установлення цілого за частинами документа; установлення документа, виготовленого шляхом монтажу із застосуванням копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки тощо.

Отже, розслідування кримінальних правопорушень у сфері економіки є багатоетапним процесом, в якому можна виділити наступні елементи: одержання вихідних даних, визначення завдань розслідування, сукупності слідчих (розшукових) дій (обов'язкове планування щодо проведення ревізії фінансово-господарської діяльності та відповідних експертиз), необхідних для їх вирішення, встановлення черговості, термінів дій та заходів та інші дії, направлені на встановлення істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис. на здобуття наук, ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. Г. Кальман; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2004. – 480

2. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Т. VI: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). К.: Атіка, 2010. 1128 с.

3. Пчеліна О.В. Тактичні завдання розслідування економічних злочинів. Право і Безпека. 2010. № 5 (37). URL: <http://docs.google.com/viewer?a=v&g=cache:GIJUlg6GEls>.